

Tekmovanje iz zgodovine mesta Jesenice

KVIZ 2019

I. Razredna stopnja OŠ

Panorama Jesenic z okolico z Mežakle (foto: S. Kokalj, 2015, GMJ)

29. 1. 2019

*Pripravila: dr. Marko Mugerli in Aljaž Pogačnik, GMJ
Lektorica: Katja Žvan*

Skripta je namenjena samo za interno uporabo

90 let, odkar so Jesenice postale mesto

1929–1941

Jesenice in svet

V Evropi se je krepil nacionalizem – ukinjali so svobodo tiska in parlamente, uvajali so diktature. V Italiji so na oblast prišli fašisti, ki so Slovincem prepovedali uporabo maternega jezika na javnih mestih. Glasniki človekovih in narodnih pravic so bili deležni vse brutalnosti. Nekateri primorski Slovenci so pobegnili in se ustalili na Jesenicah. Nacistična Nemčija je priključila Avstrijo, kjer so bili pod udarom koroški Slovenci.

Tudi Kraljevina Srbov, Hrvatov in Slovencev se je soočala s političnimi, nacionalnimi in gospodarskimi problemi. Leta 1929 je kralj Aleksander Karadjordjević razpusil parlament in uvedel diktaturo, vso oblast je združil v svojih rokah. Kraljevino SHS so preimenovali v Kraljevino Jugoslavijo.

Podoba najmlajšega mesta v Kraljevini Jugoslaviji

Trg Jesenice oziroma Murova je bil do začetka 20. stoletja majhen kraj z močno razvitim vaškim jedrom pod hribom Mirca. Postajal je vse pomembnejše šolsko in upravno središče, ki so se mu priključila naselja Plavž, Sava, kasneje še Podmežakla in Slovenski Javornik. Leta 1929 so bila vsa ta naselja z dekretom kralja Aleksandra združena v mesto Jesenice.

Število hiš se je od začetka 20. stoletja pa do leta 1934 na Jesenicah početverilo, v istem razmerju je naraščalo tudi število prebivalcev.

Jesenice so prvi ulični sistem z novim oštevilčenjem hiš dobile šele konec leta 1930. Predtem so bile hišne številke razporejene po kronološki gradnji hiš od najstarejših proti najmlajšim stavbam.

Iz seznama imen ulic iz tridesetih let 20. stoletja ugotovimo, da so se občinski uradniki pri poimenovanju ulic opirali predvsem na stara pokrajinska oziroma ledinska imena (Na Murovi, Na Plavžu, Na Pejcah ...) ali na gospodarsko oziroma obrtno dejavnost, ki se je vršila v določeni ulici (Obrtniška in Fužinska ulica, Industrijska cesta ...), ulice in ceste so poimenovali tudi po znamenitih in zavednih Slovincih (Aljaževa ulica, Prešernova cesta, Čopova cesta ...).

Kralju so pred Državno narodno šolo postavili doprsni kip (fototeka GMJ)

Gospodsvetska ulica, 1935–1940
(foto: F. Pavlin, GMJ)

Ulična tabla Na Pejcah, 1930
(foto: S. Kokalj, 2016, GMJ)

V prvih desetletjih 20. stoletja pa vse do začetka 2. svetovne vojne so na Jesenicah zgradili celo vrsto impozantnih javnih in privatnih poslopij: meščansko šolo (nekdanja nemška šola), osnovno šolo (današnje poslopje Gimnazije Jesenice), glavno upravno stavbo Kranjske industrijske družbe (KID) (današnja stavba Občine Jesenice), Sokolski dom, Krekov prosvetni dom (današnja stavba Gledališča Toneta Čufarja), glavno carinarnico (poslopje današnjega okrajnega sodišča Jesenice), pošto, kavarno, hotele.

Število prebivalstva je naraščalo zaradi potrebe po delovni sili v železarskih obratih. Zidali so številne stanovanjske gradnje: delavske barake, kasarne, eno- ali večstanovanjske hišice, stanovanjske bloke in samske domove.

Stanovanjski baraki na Cesti 1. maja 1 in 2 na Jesenicah iz leta 1919 (foto: 1962, GMJ)

Eden prvih avtomobilov na Jesenicah, 1925–1935 (fototeka GMJ)

Do vzpostavitve železniške povezave z Ljubljano, Trbižem, Trstom in Beljakom je po cestah potekal ves trgovski in potniški promet, in sicer peš, s konjsko ali volovsko vprego.

Avtomobilski promet je na Jesenicah stekel šele po prvi svetovni vojni, ko so nekateri premožnejši Jeseničani kupili osebne avtomobile, ki so jih uporabljali tudi kot pomoč pri svoji dejavnosti. Pojavili so se tudi nekateri taksisti, ki so prevažali turiste z železniške postaje v okolico.

Podoba novega – najmlajšega mesta

Hotel - kavarna Novak, 1933–1940 (foto: F. Pavlin, GMJ)

Eno- do dvonadstropna modernistična stavba pravokotnega tlorisa s kubusno zasnovo arhitekta Dragotina Faturja iz l. 1933 je bila velika pridobitev za mesto.

Bencinske črpalke

Na Jesenicah so bile pred drugo svetovno vojno štiri bencinske črpalke. Bencinska črpalka SAIS Milano iz l. 1936 (foto: S. Kokalj, 2016, GMJ)

Industrija in obrt na Jesenicah pred 2. svetovno vojno

Najpomembnejše podjetje v mestu je bila železarna Kranjske industrijske družbe. Vsaka jeseniška družina je imela svojca, ki je bil zaposlen v železarni ali bil povezan z njo.

Cvetela so majhna in srednje velika podjetja, ki so se ukvarjala z najrazličnejšimi dejavnostmi. Obstajali so tudi štirje hoteli: Paar, Triglav, Pošta in Novak.

S povprečno plačo si je lahko obrtnik ali delavec privoščil osnovna živila, težje slanino in sladkor. Za večino sta bili kava in salama nedosegljivi. Skoraj vsak pa je nekaj denarja privarčeval, da si je lahko kakšen priboljšek ali uporaben izdelek kupil na Jožefovem sejmu. Stojnice so bile postavljene od Hermanovega mostu čez Savo do cerkve na Stari Savi.

Šolstvo

Na Jesenicah sta bili dve narodni šoli: deška in dekliška. Obe sta bili nastanjeni v stavbi današnje Gimnazije Jesenice. Posamezni oddelki so šteli od 42 do 48 učencev.

Učenci so lahko po zaključku četrtega razreda odšli na štiriletno meščansko šolo. Državna meščanska šola dr. Franceta Prešerna je bila v stavbi današnje kemične čistilnice. Šolanje se je zaključilo z maturo, ki je odpirala možnost za odhod na učiteljske in na obrtne strokovne šole. KID je imela svojo vajeniško šolo.

Ali ste vedeli:

Andrej Čufer je bil lastnik bencinske črpalke, žage, trgovine z živili in pohištvom ter kopališča. Bil je tudi prvi župan mesta Jesenice.

Andrej Čufer v svoji delavnici pred drugo svetovno vojno. Bil je najuspešnejši jeseniški trgovec (fototeka GMJ)

Razstava malih živali

V telovadnici meščanske šole so leta 1936 pripravili prvo razstavo malih živali. Rejci so razstavljali predvsem golobe in kokoši. Razstava malih živali je vsako leto na OŠ Prežihovega Voranca. (fototeka 1936, GMJ)

Zdravstvena oskrba

V tem času je bila zelo razširjena bolezen tuberkuloza. V Bolnišnici bratovske skladnice Kranjske industrijske družbe so odprli protituberkulozni dispanzer, v katerem so opravljali preventivne preglede prebivalstva in bolnike napotili na zdravljenje na Golnik. V jeseniški bolnišnici so nudili pomoč poškodovancem, bolnikom z raznovrstnimi obolenji in nosečnicam. Večina mater je rojevala doma, izjemoma v bolnišnici.

Ali ste vedeli:

Na Jesenicah je leta 1919 dobila prvo službo Angela Boškin, prva diplomirana skrbstvena in medicinska sestra na Slovenskem.

Šport

Na Jesenicah je nastala močna generacija alpinistov, smučarskih tekačev in smučarjev, ki se je ponašala s prvenstvenimi vzponi v domačih gorah ter dosežki na Triglavskem smuku, državnih prvenstvih in na olimpijskih igrah. Nekateri izmed njih so veliko prispevali pri uveljavljanju mlajših talentov. Med njimi je bil kot smučarski trener znan Ciril Praček. Bil je trener Alenke Dovžan, dobitnice prve olimpijske medalje za Slovenijo. Uveljavil se je kot alpinist in gorski reševalec. Bil je vodja reševalne akcije pri prvem zimskem vzponu na Čopov steber v Severni triglavski steni, ki nosi ime po jeseniškem alpinistu Jožu Čopu.

Jesenice – kulturni center Gornjesavske doline

Že konec 19. stoletja so delavci postali glavni oblikovalci jeseniškega javnega in kulturnega življenja. Ti preprosti delavci v težki industriji so žrtvovali svoj prosti čas za vaje, nastope v pevskem zboru, godbi, folklori ali v gledališki skupini ter postali temeljni graditelji kulturne podobe Jesenic.

V času med obema vojnama so bile, tako po številu kot tudi po kvaliteti, najmočnejše sekcije pihalnih godb, ki so delovale v okviru jeseniških kulturnih društev. Na Jesenicah so v tem času delovali naslednji godbeni sestavi: Krekova, Kovinarska in Sokolska godba.

Drsanje

Silva Palme (foto: Tovarniški vestnik, 1938)

Med zimskimi športi je bilo priljubljeno drsanje. V umetnostnem drsanju je blestela Silva Palme, ki je postala državna prvakinja. Na Jesenicah so bila naravna drsališča v parku Hrenovica, za Sokolskim domom, za Delavskim domom pri Jelenu in na nogometnem igrišču Podmežaklo. Tik pred drugo svetovno vojno se je pri nas pojavil tudi hokej. Ekipe, ki bi redno trenirala in tekmovala, takrat še ni bilo.

Kovinarska godba SMRJ ob praznovanju
1. maja 1936 (fototeka GMI)

Železni repertoar godb so predstavljale predvsem polke, valčki in koračnice, obarvani z domovinsko, delavsko in društveno tematiko.

Takoj za godbenimi sestavi pa je bila tako po priljubljenosti kot pomembnosti gledališka dejavnost. V času med obema vojnama so na Jesenicah delovali trije gledališki odri: sokolski, Krekov in delavski. Dramski odsek Krekovega društva poznamo tudi pod imenom katoliški oder. Na njem so igrali predvsem predstave s svetopisemsko vsebino, o katoliških praznikih in razne komedije. Sokolski oder pa je izvajal predvsem operete.

Krekova godba na sprejemu regenta Aleksandra I. v Ljubljani leta 1920 (fototeka GMJ)

Ali ste vedeli:

Opereta je odrsko glasbeno delo lahkega značaja s petim in govornim besedilom ter instrumentalno spremljavo.

OPERETA

(foto: 1939, GMJ)

Največji odmev pred 2. svetovno vojno je doživela Simončič-Gregorčeva opereta *Erika*, ki so jo člani dramskega in godbenega odseka jeseniškega Sokola v prvih mesecih leta 1939 uprizorili kar sedemkrat. Naročeni so bili celo posebni vlaki, ki so pripeljali publiko tudi iz Bohinjskega in Blejskega kota ter celotne Gornjesavske doline. Orkestru in zboru je dirigiral sam avtor, skladatelj Janko Gregorc.

Jeseničani so svojo glasbeno poustvarjalnost izživali v številnih pevskih zborih. Na Jesenicah je prišlo do velike pevske prireditve 20. maja 1940, ko so v takratnem Sokolskem domu jeseniška pevska združenja priredila skupni pevski koncert. V tem času je na Jesenicah delovalo kar devet pevskih zborov.

Ženski pevski zbor Svobode na Javorniku s pevovodjem, 7. 7. 1935 (fototeka GMJ)

1941–1945

Jesenice v vihri 2. svetovne vojne

Leta 1941 je tudi Jesenice dosegla vojna vihra, ki je prizadela in razdejala vso Evropo. Na cvetno nedeljo, 6. aprila 1941, so v zgodnjih jutranjih urah nemška letala bombardirala Beograd, glavno mesto Kraljevine Jugoslavije. Namesto lepih kavarn, stanovanjskih stavb in modernih

industrijskih obratov so na Jesenicah začeli graditi zaklonišča. Občina je zaukazala gradnjo šestih zaklonišč. Vsako je imelo prostora za približno sto oseb.

Boji so se odvijali tudi v Gornjesavski dolini. Najprej so Jesenice 11. aprila 1941 zasedle italijanske enote, 19. aprila istega leta pa je oblast prevzel nemški okupator, ki je utrdil mesto z močno protiletalsko obrambo.

Nekateri Jeseničani, ki se niso strinjali z okupatorjevo politiko, so se zatekli v bližnje gozdove, kjer so se začeli povezovati v odporiško gibanje – Osvobodilna fronta. Do prvega boja z Nemci je prišlo 1. avgusta 1941, ko je oddelek nemške policije napadel tabor partizanske čete na Obranci na Mežakli. Ta dan mesto Jesenice praznuje kot spominski dan.

Partizani so začeli z gverilskimi napadi na sovražnikovo infrastrukturo. Uničevali so mostove, železniške proge in električno napeljavo za jeseniško železarno. Okupator je na napade odgovarjal z ukrepi proti civilnemu prebivalstvu. Največkrat s streljanjem talcev.

Prihod nemških vojakov na Jesenice, 11. 4. 1941 (fototeka GMJ)

Partizanski borci II. bataljona in vodstvo Jeseniško-bohinjskega odreda, planina Vogar, januar 1945 (fototeka GMJ)

Ali ste vedeli:

Prvih pet talcev na Jesenicah so ustrelili 4. septembra 1941 na Koroški Beli. Ustreljeni so bili Franc Podgornik, Albin Šavli, Franc Frelj, Ludvik Stražišar in Karol Kragolnik.

Ali ste vedeli: Med prvo svetovno vojno so italijanska letala bombardirala Koroško Belo. Pri tem sta umrli dve osebi.

Koroška Bela po bombardiranju avgusta 1917 (fototeka GMJ)

Bombardiranje Jesenic

Gospodsvetska ulica na Jesenicah, 1. 3. 1945 (fototeka GMJ)

Anglo-ameriška letala so 1. 3. 1945 silovito napadla zelo pomembno jeseniško železniško križišče. Zaradi nemške protiletalske obrambe so morala bombe odvreči na veliki višini, zato niso padale samo na železnico, ampak tudi na številne okoliške hiše.

Nemci so takoj začeli z ukrepi, ki so imeli namen uničiti vsako sled slovenske oziroma slovanske prisotnosti v teh krajih. Eden takih ukrepov je bila zamenjava slovenskih napisov z nemškimi. Kulturno življenje pa je v tem času popolnoma zamrlo.

Ponemčena imena ulic na Jesenicah med 2. svetovno vojno (foto: S. Kokalj, 2016, GMJ)

Železarna v času 2. svetovne vojne

Železarna je delala za nemško oborožitveno industrijo. Pomanjkanje delovne sile je reševala s prisilnimi delavkami in delavci iz Rusije, Ukrajine, Poljske, Francije in Italije. Za njih so v Podmežakli zgradili delovno taborišče.

Šolstvo

V času nemške okupacije so slovenske učitelje izgnali in nastavili nemške. Osnovna šola je bila v nekdanji meščanski šoli. Učni jezik je bila nemščina. Ponemčevali so tudi imena in priimke: France je postal Franz, Mirko Friedrich, Neža pa Agnes. Še vedno je delovala vajeniška šola, ki je pridobila dijaški dom.

Šport

Kljub nasilju okupatorja šport med vojno ni povsem zamrl. V sezoni 1941/42 je bila odigrana tudi prva hokejska tekma jeseniškega moštva. Zaradi vojnih dogodkov se je moštvo razšlo.

Medvojno hokejsko moštvo (fototeka GMJ)

Delovno taborišče Podmežaklo (fototeka GMJ)

Peklenski stroj

Leta 1944 je med poukom eksplodirala nastavljena bomba – peklenski stroj, ki je močno poškodovala šolo, ubila sedem učenk in učiteljico. (fototeka GMJ)

1945–1991

Oblast v rokah ene stranke

Po vojni so volilno pravico dobile tudi ženske. Ves sistem je bil naravnan tako, da je na prvih volitvah zmagala lista ljudske fronte s člani komunistične partije. Na vseh kasnejših volitvah so kandidirali le člani te stranke.

Konec 80. let 20. stoletja je prišlo do demokratičnih sprememb in oblikovale so se nove politične stranke. Leta 1990 je prišlo do prvih večstrankarskih volitev in plebiscita za samostojnost Slovenije. Izid so razglasili 26. decembra 1990. Ta dan praznujemo kot državni praznik samostojnosti in enotnosti.

Vsak šolar je bil sprejet med Titove pionirje (fototeka GMI)

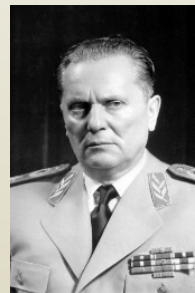
Jesenice v povojni Jugoslaviji

Mesto je bilo v 2. svetovni vojni delno porušeno in poškodovano, zato je bilo treba čim prej začeti z obnovitvenimi deli. Do konca leta 1945 je Jeseničanom z udarniškim delom uspelo za silo popraviti vodovod, kanalizacijo in električno inštalacijo.

Poleg tega so želeli čim prej urediti novo javno kopališče, javne sanitarije in premestitev pokopališča iz centra mesta. Predvideli so predele za kulturno središče, stanovanjsko naselje, industrijo, upravni center ... Spremenili so vsa pomembna imena ulic v slovenska, kot so jih imele pred vojno, dodali pa še nekaj novih.

V desetih letih po osvoboditvi so zgradili kar 249 stanovanjskih zgradb s 611 stanovanji.

Josip Broz Tito

Najpomembnejša politična osebnost povojne Jugoslavije je bil Josip Broz Tito (*7. 5. 1892, Kumrovec, †4. 5. 1980, Ljubljana), komunist, prvoborec NOV, jugoslovanski maršal in politik.

V vseh šolskih razredih in na javnih mestih je morala viseti njegova slika. Po njem so na Jesenicah poimenovali glavno ulico. Po celi državi so tekli štafeto in mu jo predali 25. maja. Še nekaj let po njegovi smrti se je 4. maja ob 15.05 oglasila sirena, ki je naznanila minuto molka. Še danes je po njem poimenovana glavna jeseniška ulica. Imenuje se Cesta maršala Tita. (fototeka GMI)

Življenjski standard v Jugoslaviji

V prvih povojnih letih je zaradi nizke proizvodnje, vojne škode in suše vladalo splošno pomanjkanje. Oblast je želela uravnavati celotno gospodarsko življenje, določati cene izdelkov in višino plač zaposlenih. Določila je, katero tovarno je treba zgraditi. Širitvi jeseniške železarne so se morali umakniti Zoisova graščina na Javorniku, polja na Koroški Beli, stanovanjske hiše na Fužinski in Prešernovi cesti in park Hrenovica.

Jugoslovanske trgovine so bile skromne s tehnično opremo in z živili. Ob koncu Jugoslavije je na Jesenicah prišlo do velikih ekonomskih sprememb. Na Koroški Beli so leta 1987 odprli novo jeklarno, na Jesenicah pa so staro jeklarno in plavže zaprli. 1. junija 1991 pa so odprli nov karavanški cestni predor.

Ali ste vedeli:

V 80. letih je upadel uvoz goriva. Pomanjkanje so reševali z uredbo, da en dan lahko natočijo le vozila z liho, drugi dan s sodo registrsko številko.

Preimenovanje ulic

Gospodsvetska cesta, danes Cesta maršala Tita na Jesenicah, 1935–1939 (foto: S. Smolej, GMJ)

Cesta maršala Tita velja za največkrat preimenovano ulico na Jesenicah. Današnje poimenovanje je dobila leta 1961, od 1930 do 1941 in od 1945 do 1961 se je imenovala Gospodsvetska cesta, v času 2. svetovne vojne pa Adolf Hitlerstrasse.

ŠOLSTVO

V začetku socialistične Jugoslavije so obstajali domovi igre in dela. V njih so imeli otroci zaposlenih mater varstvo cel teden, tudi ponoči. Sprejemali so šolske in predšolske otroke v starosti od 2. do 15. leta. Čez nekaj let so odprli vrtce, kot jih poznamo še danes.

Gradnja modernih stavb

Kolodvor Jesenice (foto: Žerjal, 1957, GMJ)

Z gradnjo arhitekturno zanimivih in modernih stavb so na Jesenicah nadaljevali tudi po 2. svetovni vojni. V tem obdobju velja omeniti predvsem jeseniški kolodvor arhitekta Stanislava Rohrmanna iz leta 1955 in njegov prvi jeseniški povojni stanovanjski kompleks na Plavžu, ki je bil zgrajen med leti 1952–1960.

(foto: 1962, GMJ)

Dve šoli v eni stavbi

Leta 1959 so odprli novo šolsko poslopje, v katerem sta dobili prostore Osnovna šola Prežihovega Voranca in Osnovna šola Toneta Čufarja. Slednja je kasneje dobila novo stavbo na Plavžu, ki so jo zgradili s samoprispevkom. Na ta način je bil zgrajen tudi novejši del Osnovne šole Koroška Bela. (fototeka GMJ)

Na Osnovni šoli Koroška Bela je deloval prvi oddelek za otroke s posebnimi potrebami. Prerasel je v Osnovno šolo Poldeta Stražišarja, ki je sprva imela učilnice po drugih šolah v občini, kasneje pa so ji namenili samostojno stavbo. Po drugi svetovni vojni se je v stavbo nekdanje jeseniške narodne šole vselila Gimnazija Jesenice. V mestu so kvalitetne srednješolske in poklicne programe izvajali tudi v nekdanjem Železarsko izobraževalnem centru. Stavba letos praznuje 70-letnico. Iz prvotnih bolničarskih tečajev je leta 1962 nastala Srednja zdravstvena šola.

V mestu je bilo mogoče pridobiti tudi kvalitetno glasbeno znanje, saj je bila leta 1947 na pobudo violinista Rada Kleča ustanovljena Glasbena šola Jesenice. Po drugi svetovni vojni je bilo poskrbljeno za izobraževanje odraslih. Najprej je bila ustanovljena posebna sekcija Delavskega prosvetnega društva Toneta Čufarja. Leta 1957 se je preimenovala v Ljudsko univerzo Jesenice. Skupaj z glasbeno šolo sta imeli prostore v stavbi gimnazije.

Zdravstvo

Na Jesenicah so bile potrebe po medicinskih sestrah in tehnikih zelo velike, saj so v kraju delovale tri pomembne zdravstvene ustanove: Obratna ambulanta Železarne Jesenice, Zdravstveni dom Jesenice in Splošna bolnišnica Jesenice. V Obratni ambulanti so izvajali preventivne preglede delavcev, nujno medicinsko pomoč ter operacije žrelnice in mandljev.

Zdravstveni dom je deloval v nekdanjem jeseniškem župnišču, od leta 1965 pa je v sedanji stavbi. Nova bolnišnica je bila zgrajena leta 1948. Sprva je imela le interni in kirurški oddelek, kasneje so odpirali nove oddelke in specialistične ambulante.

Šport

Leta 1957 so jeseniški hokejisti postali prvič državni prvaki. Na vrhu so se obdržali trinajst zaporednih sezon, potem pa so se vrsto let izmenjavali z ljubljansko Olimpijo. Med najboljšimi jeseniškimi hokejisti so bili fantje iz Kurje vasi. Stike z vrhom slovenskega športa so vzdrževali še smučarji, alpinisti, odbojkarji, košarkarji, igralci namiznega tenisa in šahisti.

Odprtje Splošne bolnišnice Jesenice leta 1948 (fototeka GMJ)

Ali ste vedeli:

Za jeseniški košarkarski klub je igral nekaj časa najvišji Slovenec Ludvik Bunderla. Visok je bil 214 cm.

Jeseniški športni centri

Svetovno hokejsko prvenstvo na Jesenicah leta 1966 (fototeka GMJ)

Na Jesenicah so se razvijali trije športni centri: Španov vrh, Kres in Podmežakla. V Španovem vrhu so odprli prvo žičnico v državi. Žičniške naprave so bile tudi na Kresu in v Podmežakli. Tam so zaradi popularnosti hokeja postopoma dograjevali športno halo. Sprva je imelo drsališče eno tribuno, v naslednji fazi so postavili še drugo, čez čas streho in nazadnje obe stranski steni. Športna dvorana Podmežakla je leta 2013 gostila evropsko košarkarsko prvenstvo.

Jesenice – kraj, kjer kultura ponovno oživi

Jeseniški pihalni orkestri

Sindikalna godba SKUD Kovinar I. 1950 (fototeka GMJ)

Po drugi svetovni vojni so v jeseniški občini delovali številni pihalni orkestri, ki so se leta 1968 združili v Pihalni orkester jeseniških železarjev.

Z delom so po letu 1945 začeli, poleg ostalih kulturnikov, tudi jeseniški dramski igralci. Večina igralcev predvojnih jeseniških gledaliških društev se je združila v novoustanovljenem osrednjem Slovenskem ljudskem gledališču, ki se danes imenuje Gledališče Toneta Čufarja.

Gledališče Toneta Čufarja je s predstavo Marina Držića Tripče de Utoľče gostovalo v Monacu (1961), Pesaru (1963) in v Gentu (1965). (fototeka GMJ)

3. julija 1951 je bil ustanovljen Tehniški muzej Jesenice, ki je deloval do začetka 90. let 20. stoletja, ko ga je Železarna Jesenice, v okviru katere je deloval, zaprla. Njegovo poslanstvo je bilo ohranjanje in predstavljanje železarske dediščine Jesenic z okolico.

Prva razstava Prikaz železarske zgodovine Jesenic z okolico Tehniškega muzeja Jesenice v meščanski šoli na Jesenicah leta 1951. (foto: 1951, GMJ)

Gledališče Toneta Čufarja

Prva leta po vojni se je imenovalo Slovensko ljudsko gledališče, v sezoni 1947/48 se je preimenovalo v Sindikalno gledališče Jesenice, v sezoni 1950/51 v Mestno gledališče Jesenice in v sezoni 1958/59 v Gledališče Toneta Čufarja Jesenice.

Jeseniški pesnik, pisatelj, dramatik in politični agitator Tone Čufar (1905–1942) (fototeka GMJ)

Jesenice dandanes

Obdobje prehoda iz 20. v 21. stoletje je Jesenicam prineslo veliko sprememb in vidno preobrazbo. Na lokacijah nekdanjih železarskih obratov je zraslo moderno obrtno in trgovsko središče. Nekdanja upravna stavba Železarne Jesenice je postala upravna stavba Občine Jesenice. Ohranjeni spomeniško zaščiteni kompleks Stara Sava z Ruardovo graščino, Kasarno in Kolpernom je dobil nov kulturni in družabni utrip.

Industrija

Volja ljudi, izražena na plebiscitu, se je uresničila 25. junija 1991, ko je Slovenija formalno postala neodvisna. Ta dan vsako leto obeležujemo kot dan državnosti. Dva dni kasneje se je z napadom Jugoslovanske ljudske armade začela desetdnevna slovenska osamosvojitvena vojna, v kateri je Slovenija obranila neodvisnost.

Z novo državo sta prišla nov denar in nov ekonomski sistem. Dinarje je bilo treba zamenjati v slovenske tolarje, kasneje pa v evre. Na območju nekdanjih zapuščenih industrijskih hal so nastali trgovski centri.

ŠOLSTVO

V novi državi je prišlo do šolskih reform. Osnovnošolsko obveznost so podaljšali na devet let. Prvi učenci so bili v devetletko sprejeti 1. septembra 2001. Spremembo so doživeli tudi srednješolski programi, ki so se končali z maturo. Jesenice so postale univerzitetno mesto. Leta 2007 so ustanovili Visoko šolo za zdravstveno nego, ki je bila čez devet let povišana v fakulteto. Zdravstveni ustanovi v občini sta še Splošna bolnišnica Jesenice in Zdravstveni dom Jesenice.

Več sprememb sta doživeli tudi Glasbena šola Jesenice in Ljudska univerza Jesenice. Prva se je preselila iz gimnazije v nekdanji samski dom na Kejžarjevo ulico in potem v Kasarno na Staro Savo. Tudi Ljudska univerza se je večkrat selila, dokler ni dobila sedanjih prostorov na Delavski ulici.

Stara Sava

Stara Sava (foto: S. Kokalj, 2015, GMJ)

Staro Savo odlikuje bogata železarska tradicija. Tu so ohranjeni bistveni elementi nekdanjega fužinarskega naselja. Danes je območje namenjeno muzejski, kulturni in turistični dejavnosti.

Panorama Jesenic z Mežakle (foto: S. Kokalj, 2015, GMJ)

Fakulteta za zdravstvo Angele Boškin (fototeka GMJ)

Kulturna raznovrstnost Jesenic v 21. stoletju

Danes se jeseniški kulturniki največ ukvarjajo z glasbeno in gledališko dejavnostjo.

Izmed vseh kulturnih produkcij na Jesenicah velja izpostaviti gledališko dejavnost, ki ima glavni motor v Gledališču Toneta Čufarja. Konec 80. let 20. stoletja so na Jesenicah uvedli festival ljubiteljskega gledališča Čufarjevi dnevi. Na festivalu se vsako leto predstavi od šest do osem gledaliških predstav, ki jih izbere selektor.

Člani Gledališča Toneta Čufarja v drami *Christiane F. - MI, OTROCI S POSTAJE ZOO*. Režija in besedilo: Matjaž Koman, GTČ (foto: Iztok Noč, 2014, GTČ)

Ali ste vedeli:

V novembru 2018 so potekali že 31. Čufarjevi dnevi.

Kulturna društva

Pihalni orkester Jeseniških železarjev Jesenice se je leta 1997 preimenoval v Pihalni orkester Jesenice - Kranjska Gora.

Pihalni orkester Jesenice - Kranjska Gora na mednarodnem tekmovanju l. 2007 (fototeka GMJ)

Kulturno športno društvo Bošnjakov Biser, ustanovljeno leta 1992, je na Jesenicah eno najmlajših in najbolj dejavnih društev. S svojim ustvarjanjem želijo čim bolj kakovostno prikazati bošnjaško kulturo.

Starejša otroška folklorna skupina Kulturno športnega društva Bošnjakov Biser z Jesenic, Gorenjski Glas (foto: Tina Dokl, 2017, Gorenjski Glas)

Leta 1991 je Občina Jesenice ustanovila Muzej jesenice, ki je prevzel zbirke nekdanjega Tehniškega muzeja Železarne Jesenice in vzpostavil strokovno muzejsko delovanje. Leta 2000 se je preimenoval v Gornjesavski muzej Jesenice. Njegovo poslanstvo je skrb za prepoznavanje, ohranjanje, predstavljanje, razumevanje žive ter premične kulturne in naravne dediščine Gornjesavske doline ter železarske in planinske dediščine širšega slovenskega prostora.

Gornjesavski muzej Jesenice ima sedež v Bucelleni-Ruardovi graščini na Stari Savi (foto: S. Kokalj, GMJ)